

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Факультет управління

Кафедра логопедії та інноваційних технологій в інклюзії

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Мовленнєва і сенсорні системи та їх порушення»

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Освітня програма «Спеціальна освіта»

Спеціалізація 016.01 Логопедія

Спеціальність 016 Спеціальна освіта

Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 1 від “5” січня 2024 р.

м. Івано-Франківськ – 2024 р.

1. Загальна інформація

Назва дисципліни	Мовленнєві і сенсорні системи та їх порушення
Викладач (і)	Данілавічюте Е.А. http://surl.li/pzbfbc
Контактний телефон викладача	-
Е-mail викладача	eliana.danilavichutie@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний/заочний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://surl.li/pzbnn
Консультації	Понеділок: 16.00-17.00 http://surl.li/phhxn – Данілавічюте Е.А.

2. Анотація до навчальної дисципліни

Предметом вивчення навчальної дисципліни є мовленнєва та сенсорні системи організму людини та їхні порушення. *Зміст дисципліни* передбачає опанування знань з анатомічної будови, функціонування мовленнєвої та сенсорних систем організму людини, особливостей їхнього становлення у процесі онтогенезу та при різних варіантах дизонтогенезу, що має виняткове значення для здійснення якісної диференціальної діагностики та створення індивідуальних стратегій логопедичного впливу в умовах дефіцитарності функцій аналізаторів та мовлення.

3. Мета та цілі навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування у здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти теоретико-методичних знань про онтогенетичний алгоритм становлення мовленнєвої і сенсорних (аналізаторних) систем; особливості їхнього функціонування в умовах дефіциту; причини, що викликають означені особливості, прийоми їхнього визначення та шляхи впливу у контексті організації логопедичного супроводу дітей з особливими мовленнєвими потребами.

Основними цілями вивчення дисципліни є:

- ознайомлення здобувачів освіти з сучасними уявленнями про сенсорні системи (слухову, зорову, смакову, нюхову та соматосенсорну) як основне джерело взаємодії організму людини з навколишнім середовищем;
- формування уявлень про сенсорні системи як частину нервової системи, яка відповідає за обробку сенсорної інформації з метою перетворення даних із зовнішнього фізичного світу у сферу розуму, де відбувається інтерпретація сигналів, що сприяє створенню індивідуального сприйняття навколишнього світу;
- формування знань про онтогенез та дизонтогенез сенсорних систем як первинний дефіцит їхнього функціонування і причину виникнення вторинних особливостей розвитку, що проявляються через своєрідність різних сфер життєдіяльності особи та її особливі освітні потреби;

- ознайомлення здобувачів освіти з моделлю інтегративної діяльності сенсорних і моторної систем через опанування знань щодо взаємодії аналізаторів різної модальності, що складають психофізіологічне підґрунтя становлення мовленнєвої системи;
- формування знань про особливості розвитку мовленнєвої системи в умовах своєрідності функціонування, взаємодії сенсорних систем як у випадках їх первинного дефіциту, так і при їхній вторинній дезінтеграції в контексті дизонтогенезу мовлення, що проявляється через різні індивідуальні мовленнєві потреби і вимагає пошуку різних варіантів логопедичного супроводу;
- ознайомлення здобувачів освіти з прийомами визначення особливостей функціонування сенсорних систем у контексті формування мовленнєвої системи та шляхами впливу з метою набуття умінь і навичок застосування диференційованого підходу до організації логопедичного супроводу осіб з особливими мовленнєвими потребами.

4. Програмні компетентності та результати навчання

Загальні компетентності:

ЗК-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК-4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК-5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК-6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК-8. Здатність працювати у команді.

ЗК-9. Здатність до міжособистісної взаємодії.

ЗК-10. Здатність діяти на основі етичних міркувань.

Фахові компетентності:

СК-3. Здатність застосовувати психолого-педагогічні, дефектологічні, медико-біологічні, лінгвістичні знання у сфері професійної діяльності.

СК-5. Здатність реалізовувати ефективні корекційно-освітні технології у роботі з дітьми, підлітками, дорослими з особливими освітніми потребами, доцільно обирати методичне й інформаційно-комп'ютерне забезпечення.

СК-7. Здатність дотримуватися вимог до організації корекційно-розвивального освітнього середовища.

СК-13. Здатність будувати гармонійні відносини з особами з психофізичними порушеннями, їхніми сім'ями та учасниками спільнот без упередженого ставлення до їх індивідуальних потреб.

СК-15. Здатність аргументовано відстоювати власні професійні переконання, дотримуватись їх у власній фаховій діяльності.

СК-16. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

СК-18. Здатність до інтеграції та реалізації знань про особливості та закономірності мовленнєвого розвитку в онтогенезі та дизонтогенезі; взаємозв'язок мовлення, мислення і свідомості; психолінгвістичні основи

мовленнєвої діяльності як основи реалізації стратегії логопедичного впливу у різні вікові періоди.

РН-2. Здійснювати пошук, аналіз і синтез інформації з різних джерел для розв'язування конкретних задач спеціальної та інклюзивної освіти.

РН-3. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування, обмеження життєдіяльності у контексті професійних завдань.

РН-4. Застосовувати для розв'язування складних задач спеціальної освіти сучасні методи діагностики психофізичного розвитку дітей, критично оцінювати достовірність одержаних результатів оцінювання, визначати на основі їх інтерпретації особливі освітні потреби дітей та рекомендації щодо створення найоптимальніших умов для здобуття освіти.

РН-11. Застосовувати у професійній діяльності знання про методики, технології, форми і засоби реабілітації та корекційно-розвивального навчання дітей з особливими освітніми потребами.

РН-17. Мати навички самостійного навчання та пошуку необхідної інформації.

РН-18. Застосовувати у професійній діяльності базові знання про клінічні підходи для визначення труднощів функціонування дитячого організму при типовому та порушеному розвитку, особливості діяльності центральної нервової системи та вищих психічних функцій; визначення локалізації мовленнєвих зон кори головного мозку та порушень при їх ураженні для забезпечення ефективного логопедичного впливу при дизонтогенезі у різні вікові періоди.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни	
Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	12 годин / 4 годин – 6 семестр
практичні	18 годин / 6 годин – 6 семестр
самостійна робота	60 годин / 80 годин – 6 семестр

Ознаки навчальної дисципліни			
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
VI	016 Спеціальна освіта	3	нормативний

Тематика навчальної дисципліни

Тема	кількість год.		
	лекції	практичні заняття	сам. роб
Тема 1. Поняття про мовленнєву та сенсорні системи у контексті теорії умовно-рефлекторного та безумовно-рефлекторного зв'язків вищої нервової системи	2/2	2	10/13
Тема 2. Мовленнєва система: анатомічна будова, онтогенез психофізіологічного підґрунтя, модель інтегративної діяльності сенсорних і моторної систем (аналізаторів різної модальності)	2/2	2	10/15
Тема 3. Соматосенсорна система: анатомічна будова; онтогенез; особливості розвитку, причини їхнього виникнення, прийоми визначення та шляхи впливу в контексті логопедичного супроводу осіб з особливими мовленнєвими потребами	2	4/2	10/13
Тема 4. Слухова сенсорна система: анатомічна будова; онтогенез; особливості розвитку, причини їхнього виникнення, прийоми визначення та шляхи впливу в контексті логопедичного супроводу осіб з особливими мовленнєвими потребами	2	4/2	10/13
Тема 5. Зорова сенсорна система: анатомічна будова; онтогенез; особливості розвитку, причини їхнього виникнення, прийоми визначення та шляхи впливу в контексті логопедичного супроводу осіб з особливими мовленнєвими потребами	2	4/2	10/13
Тема 6. Нюхова, смакова системи: анатомічна будова; онтогенез; особливості розвитку, причини їхнього виникнення, прийоми визначення та шляхи впливу; роль у контексті логопедичного супроводу осіб з особливими мовленнєвими потребами	2	2	10/13
ЗАГ.:	12/4	18/6	60/80

6. Система оцінювання навчальної дисципліни

Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	Лекція (присутність) – 1 бал, загальна кількість – 6/2 бали; практичне заняття – 11 балів, загальна кількість – 99/66 балів; самостійна робота – 5 балів, загальна кількість – 30/30 балів; максимальна кількість балів: 135/98 балів.
Вимоги до письмових робіт	<i>Тест</i> – виконання 12 завдань на множинний вибір в електронному варіанті в процесі відвідування практичних занять, кожне завдання – 0,5 бали, загальна кількість – 6 балів (денна/заочна форми);

	<p><i>самостійна робота</i> – виконання письмових завдань (створення ментальних карт, заповнення таблиць за заданим алгоритмом, створення власних таблиць і схем, аналіз запропонованих джерел, опис певного явища) в електронному варіанті – 5 балів, кінцевий термін здачі – за 10 днів до початку сесії (денна/заочна форми);</p> <p><i>критерії оцінювання:</i> відповідність змісту завдання – 2 бали; логіка викладу – 2 бали; якість виконання (грамотність, охайність, технічна культура подачі) – 1 бал.</p>
Практичні заняття	Присутність – 1 бал, робота на практичному – 10 балів (колективна робота – 5 балів, виконання тестів – 6 балів).
Умови допуску до підсумкового контролю	<p>Виконання усіх передбачених програмою навчальної дисципліни поточних завдань – 60% (135/98 балів);</p> <p>отримання допуску відбувається через коефіцієнт (к): $135/98: 60 = 2,3/1,6$</p> <p>x (сума балів студента) : k (2,3/1,6) = допуск</p> <p><i>Приклад:</i> 135/98: 2,3/1,6 = 60 балів (100% виконання завдань)</p> <p>Мінімальний допуск – 35 балів</p>
Підсумковий контроль	<p>Форма контролю: екзамен – 40% (40 балів). Форма здачі: письмова.</p> <p>Структура білета і розподіл балів за завдання передбачає 21 випадкове питання, до яких належать 20 питань-тестів та 1 питання-есе (практичний кейс):</p> <p>10 – прості (вибір правильної відповіді), за кожен правильну відповідь студент отримує 1 бал;</p> <p>10 – середньої складності (встановлення відповідності запропонованих наборів тверджень), за кожен правильну відповідь студент отримує 2 бали.</p> <p>1 – складне (написання есе, спрямоване на розв’язання завдання практико-орієнтованого спрямування), за правильну відповідь студент отримує 10 балів.</p>

7. Політика навчальної дисципліни

Письмові роботи: своєчасне виконання здобувачами вищої освіти усіх передбачених навчальною дисципліною завдань з дотриманням означеного формату і критеріїв оцінювання.

Академічна доброчесність: самостійне виконання здобувачами вищої освіти навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання.

Відвідування занять відбувається відповідно до розкладу, відсутність на практичних заняттях з поважних причин може бути компенсованою виконанням завдань відповідно до навчальної програми дисципліни.

Неформальна освіта:

1. Дистанційний експрес-курс «ЛОГОПЕДІЯ». Автор курсу: З. Ленів, кандидат педагогічних наук, доцент, логопед, Директор Міжнародного інституту інклюзії (60 годин, 2 кредити ЄКТС). Режим доступу:

<https://www.facebook.com/groups/1846569178906451/posts/3007575809472443>

2. Курс підвищення кваліфікації «Методичні прийоми логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку: практичні кроки». Автор курсу: Н. Ярмола, завідувачка відділу інклюзивного навчання Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України, кандидатка педагогічних наук, старша наукова співробітниця (30 годин, 1 кредит ЄКТС). Режим доступу: <https://vseosvita.ua/course/metodychni-priyomy-lohopedychnoi-roboty-z-ditmy-doshkilnoho-viku-praktychni-kroky-65.html>

8. Рекомендована література

1. Аркадьєва, О. (2023). Особливості формування фонетико-фонематичних процесів у молодших школярів із ДЦП. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 112(4), 118-142. <https://doi.org/10.33189/ectu.v112i4.159>
2. Данілавічюте Е. А. Інноваційна концепція визначення функціонально-мовленнєвих освітніх труднощів у осіб з особливими потребами. *Діти з особливими потребами: від рівних прав – до рівних можливостей*: матеріали VII Міжнар. конгр. зі спец. педагогіки та психології, м. Київ, 7 жовт. 2021 р. Київ, 2021. С. 47–55. <https://lib.iitta.gov.ua/728928/1/82-47-55.pdf>
3. Данілавічюте Е. А. Логопедичні стратегії подолання графічних та оптико-просторових помилок в учнів початкової школи. / Данілавічюте Е. А., Чулинда О.Б. // In: The 11th International scientific and practical conference “Actual problems of learning and teaching methods”(December 06-09, 2022) Vienna, Austria. International Science Group. 2022. 580 p. 2022. p. 317. <file:///C:/Users/Downloads/Actual-problems-of-learning-and-teaching-methods-1.pdf>
4. Іонов І.А., Комісова Т.Є., Слюсарєв В.Ф., Шаповалов С.О. Фізіологія сенсорних систем: методичні рекомендації. Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2016. 45с. Режим доступу: <http://vippp.org.ua/files/pedposhyk/spuslit-1557135224.pdf>
5. Корекційна психопедагогіка (Олігофренопедагогіка) : навч.-метод. посіб. / укл. О. В. Гаяш; рец. : М. І. Кляп, Х. В. Барна. – Ужгород : ДВНЗ"УжНУ", 2021. – 255 с.
6. Логопедія: підручник / За ред. проф. М. К. Шеремет. Вид. 5-те, доповн. та переробл. Київ, 2019. 856 с. Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/38837/1/.pdf>
7. Луцько К.В. Дослідження показників реакцій мозку на слуховий, зоровий, тактильний, руховий стимули у сприйманні мовлення та предметів засобами енцефалографії. *Current issues of correctional education (pedagogical sciences)*. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки), 2017. № 9. Режим доступу: <http://aqce.com.ua/vipusk-n9-2017/lucko-kv-doslidzhennja-pokaznikiv-reakcij-mozku.html>.
8. Луцько К. Активізація сприймання і розуміння мовлення дітьми з порушеннями слухової функції в контексті емерджентності системи його розвитку / Катерина Луцько, Оксана Круглик // *Наука і освіта : наук.-практ. журнал*. – 2022. – № 3. – С. 25-30. Режим доступу: <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/16883/1/Lutko.pdf>
9. Мовленнєва і сенсорна система та їх порушення. Навчальний посібник (за напрямом підготовки «Корекційна освіта») / Укл. Дегтяренко Т.М., Лобанова О.В., Дудченко І.О. – Суми, СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2023. – 416 с.
10. Магомедова [Liliana Magomedova] Л. О., & Шестерова [Liudmila Shesterova] Л. Є. (2013). The development of coordination abilities of school-age children with visual disabilities. *Slobozhanskyi Herald of Science and Sport*, (2(35), 5–8. Retrieved from <https://journals.uran.ua/index.php/1991-0177/article/view/18195>
11. Психолінгвістичні дидактичні технології діагностики і подолання мовленнєвих порушень у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення : навчально-методичний посібник / Е. Данілавічюте, Л. Трофименко, В. Ільяна, Ю. Рібцун, З. Мартинюк, Г. Грибань.

- Інститут спеціальної педагогіки і психології НАПН України, 2022. – 847 с. Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/734273/>
12. Синьова Євгенія Павлівна, Федоренко Світлана Володимирівна Тифлопедагогіка: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. – 325с. – Режим доступу: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/34588/Tyflopedahohika_2018.pdf
13. Соколова Г.Б Теоретичний аналіз проблеми сенсорного виховання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку / Г. Б. Соколова, Н. В. Бурлак // Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць (за матеріалами науково-практичної конференції). - Одеса : С. 138-141. <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/18271/1/Sokolova%2c%20Burlak.pdf>
14. Трофименко, В. (2023). Розвиток зв'язного мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями легкого ступеню засобами сенсорної інтеграції. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 111(3), 131-150. <https://doi.org/10.33189/ectu.v11i3.150>

ДАНІЛАВІЧЮТЄ Еляна Анатоліївна –
професор кафедри, кандидат педагогічних наук, старший науковий
співробітник, завідувач відділу логопедії
Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних наук України